

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Глобален раст на цените на енергентите – директни и индиректни ефекти врз домашната инфлација¹

Гани Рамадани

Дирекција за монетарна политика и истражување

февруари 2025 година

Апстракт

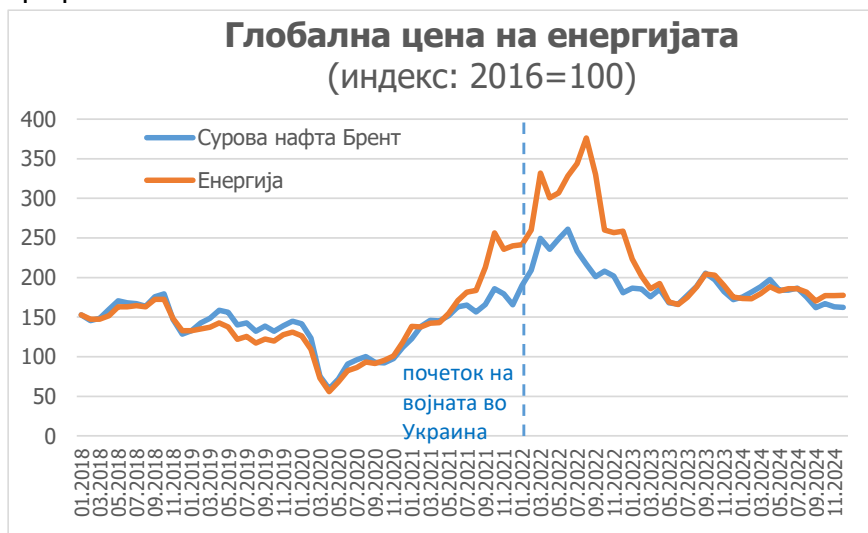
Во текот на 2022 и 2023 година движењето на глобалната и домашната инфлација беше под влијание на високиот раст на цените на енергијата по руската инвазија на Украина. Движењата на цените на енергијата се важен елемент за поместувањето на инфлацијата и може да влијаат на директен и на индиректен начин. Во оваа анализа правиме оценка на енергетскиот интензитет на кошницата на индексот на потрошувачките цени (CPI) преку користење на табелите за влезни и излезни компоненти (англ. input-output tables) коишто ја покажуваат зависноста помеѓу производните процеси. Проценуваме дека индексот на потрошувачките цени има индиректен енергетски интензитет од 11,4% што ја одразува улогата на трошоците за енергија во придвижувањето на цените на стоките и услугите за широка потрошувачка. Енергетскиот интензитет е највисок кај категоријата „домување и услуги за домаќинствата“ и кај категоријата „транспорт“, а најмал кај алкохолните пијалаци и облеката и обувките. Повеќе од три четвртини од зголемувањето на стапката на инфлација во октомври 2022 година може да се објаснат со директните и индиректните ефекти на цените на енергијата, каде што индиректните ефекти имаат поголем придонес. Исто така, и инфлацијата во еврозоната беше под влијание на енергоинтензивните компоненти, но со помал придонес во споредба со нашата економија заради разликите во енергетскиот интензитет на двете економии. Со стабилизирањето на глобалните цени на енергијата, значително се намали индиректниот ефект на енергоинтензивните категории, коишто имаа значаен придонес за забавувањето на просечната стапка на инфлација во 2024 година.

¹ Ставовите изложени во авторските материјали се на авторите и не мора да соодветствуваат со ставовите на Народната банка.

Глобален раст на цените на енергентите – директни и индиректни ефекти врз домашната инфлација

Како и во другите земји, во текот на 2022 и 2023 година, индексот на потрошувачките цени забележа висок раст во Северна Македонија. Стапката на инфлација во 2022 година изнесуваше 14,2%, во просек. Ваквото движење на инфлацијата ги одразува ефектите од високиот раст на цените на храната и енергијата по руската инвазија на Украина, коишто и претходно беа на прилично високо ниво под влијание на ковид-19, нарушувањето на глобалните синџири на снабдување и засилувањето на зелената агенда во Европа. Во текот на 2022 година имаше повеќе од двојно зголемување на глобалните цени на гасот и на електричната енергија, а исто така нагло зголемување забележаа и цените на суровата нафта (графикон 1). Иако овие цени почнаа да се приспособуваат надолу во текот на 2023 година, сепак повисоките цени на храната и енергијата доведоа до значително зголемување на стапката на инфлација за поголемиот дел од глобалната економија. Стабилното движење на цените на енергијата во текот на 2024 година заедно со затегнатата монетарна поставеност доведоа до постепено забавување на глобалната инфлација.

Графикон 1

Извор: ММФ. Индексот на енергија ги вклучува цените на суровата нафта (нафта), природниот гас, јагленот и пропанот.

Директните ефекти од растот на цените на енергијата се гледаат во движењата на цените на нафтените деривати (горивата за моторните возила), цените на електрична енергија за домаќинствата и цените на гасот и на останатите горива, коишто го одразуваат начинот на кој повисоките светски цени на енергијата се пренесуваат врз домашните потрошувачки цени. Сепак, **има и индиректни ефекти**, со оглед на тоа што енергијата е важна влезна компонента во процесот на производство на добра и услуги.

Како што се зголемуваат цените на енергијата, тие предизвикуваат зголемување на трошоците на фирмите, бидејќи гасот, електричната енергија и горивата се битни влезни компоненти во производството. Овие повисоки трошоци на влезните компоненти понатаму се пренесуваат во одреден степен врз финалните цени на производите, а со тоа придонесуваат и за повисоки цени на производите за потрошувачите.

Чувствителноста на различни производи на овие индиректни ефекти на растот на цените на енергијата зависи од тоа колку овие производни процеси се енергетски интензивни. Во оваа анализа правиме оцена на енергетскиот интензитет на кошницата на индексот на потрошувачките цени (CPI). На ваков начин може да се направи процена на индиректните ефекти од повисоките цени на енергијата, односно оцена на влијанието на цената на енергетските влезни компоненти врз соодветните финални потрошувачки цени. Потоа, во анализата покажуваме колку енергетскиот интензитет се менува по одделен производ и колку придонесувало тоа за годишната стапка на инфлација во последните години.

Процена на индиректните ефекти на енергијата во Индексот на потрошувачките цени

Табелите за понудата и употребата (англ. supply and use tables) обезбедуваат рамка за усогласување на трите пристапи за мерење на бруто домашниот производ (БДП). Оваа рамка ги вклучува производите (влезните компоненти – англ. input) што ги користат/употребуваат претпријатијата за да ги произведат своите излезни компоненти, односно производите (англ. output). Табелите за влезните и излезните компоненти (англ. input-output tables) се продолжение на оваа рамка и ја покажуваат зависноста помеѓу производните процеси. Тие му овозможуваат на корисникот да анализира како една промена во конечната (финалната) употреба може да влијае во економијата, односно да делува и врз промените кај влезните компоненти потребни за производство на тој производ.

Една карактеристика на табелите со влезни и излезни компоненти е тоа што тие обезбедуваат процени на влезните компоненти во производството на стоки и услуги, **достапни за употреба во домашната економија**. Овие влезни компоненти може да се произведуваат во домашната економија или да се увезуваат, што секако се однесува и на енергетските влезни компоненти² – гас, електрична енергија и нафта. **На ваков начин може да се направи приближна процена на енергетскиот интензитет на поединечните производи, што покажува колкав дел од крајната цена што ја**

² Ги земаме информациите за увозот производ по производ во табелите за влезни и излезни компоненти (англ. input-output tables) и затоа не правиме дополнителни претпоставки за енергетскиот интензитет понатаму во синцирите на снабдување за увезени стоки и услуги.

плаќаат потрошувачите е резултат од користењето на енергијата од страна на фирмите.

Преку овој пристап оценет е енергетскиот интензитет за 64 производи врз основа на Класификацијата на производи по дејности – КПД (англ. Classification of Product by Activity – CPA). За да ги примениме овие вредности на соодветните компоненти на кошницата на Индексот на потрошувачките цени – ЦПИ (Consumer Prices Index – CPI), треба да ги одредиме категориите на КПД со категориите на Класификацијата на индивидуална потрошувачка по намена (COICOP) што го сочинуваат ЦПИ. За овие цели ја користиме кореспондентната табела од Евростат³, каде што секоја од дејностите и нејзината енергетска компонента соодветно се поврзуваат и се применуваат на одделните компоненти на ЦПИ.

Ги користиме табелите за влезни и излезни компоненти коишто го покриваат периодот за 2019 година, односно зависноста помеѓу производните процеси ја одразуваат економијата без промените што се случиле оттогаш, вклучувајќи ја пандемијата на ковид-19, енергетската криза и војната во Украина⁴.

Енергетскиот интензитет на Индексот на потрошувачките цени

Компонентите за гас, електрична енергија, течни горива и мазива на Индексот на потрошувачките цени (CPI) го одразуваат директниот ефект од движењата на цените на енергијата. Графиконот 2 го прикажува енергетскиот интензитет на 12-те категории на ЦПИ, што ги опфаќа индиректните ефекти од движењата на цените на енергијата, вклучително и за производството и дистрибуцијата на директните енергетски компоненти. Проценуваме дека ЦПИ има индиректен енергетски интензитет од 11,4% (пондериран просек) што ја одразува улогата на трошоците за енергија во придвижувањето на цените на стоките и услугите за широка потрошувачка. Така, при евентуален глобален шок на цената на енергијата, висината на енергетскиот интензитет претставува индикација за можното делување на цените на енергентите врз потрошувачките цени.

Енергетскиот интензитет е највисок кај категоријата **домување и услуги за домаќинствата** (19,5%), коишто вклучуваат гас, електрична енергија и течни горива и кај категоријата **транспорт** (15,7%), којшто меѓу другото вклучува горива и мазива. Гасот, електричната енергија и течните горива и мазива имаат индиректни стапки на енергетски интензитет од 52,5% и одразуваат околу 80% од вкупните енергетски трошења на

³ <https://circabc.europa.eu/ui/group/c1b49c83-24a7-4ff2-951c-621ac0a89fd8/library/f0b90d4f-b812-45de-96b1-2084b4ac0e4e/details>

⁴ Истиот период е користен и во „Анализата на енергетскиот интензитет на индексот на потрошувачките цени“, Канцеларија за национална статистика на Обединетото Кралство, април, 2023 година.

кошницата на ЦПИ. Од друга страна, категоријата „осигурување“ има најмал енергетски интензитет (0%).

Индириктниот енергетски интензитет на овие енергетски производи не е 100% бидејќи ги одразува сите трошоци што се однесуваат на производството и испораката на енергија до домаќинствата, вклучувајќи ги капиталните и трошоците за работна сила, како и разликите помеѓу трошоците за производство и потрошувачките цени, коишто ги вклучуваат нето-даноците, директниот увоз и профитите.

Ако ги отстраниме горивата и мазива, **категоријата транспорт** има енергетски интензитет од 11,2%, како одраз на релативно високиот енергетски интензитет на другите транспортни производи. На пример, патничкиот превоз (30,5%) и превозот на патници по воздушен пат (10,3%) имаат највисока стапка на енергетски интензитет од која било категорија, освен од директните енергетски компоненти. Транспортните компоненти со најмал енергетски интензитет се: одржувањето и поправката на сопствените сообраќајни средства, резервните делови и опремата за сопствен превоз, како и автомобилите.

Остатокот од секторот „домување и услуги во домаќинството“ има енергетски интензитет од 13,9%. Како поткатегории коишто не се енергоинтензивни се појавуваат станарините, како и услугите и материјалите за одржување и поправки на станот, коишто сочинуваат околу 10% од трошоците за домување и услуги за домаќинствата.

Графикон 2

Извор: Индексот на потрошувачките цени и табелите за влезни и излезни компоненти (англ. input-output tables) на ДЗС.

Забелешка: Категориите гас, електрична енергија, течни горива, цврсти горива, централно греење и горива и мазива на ЦПИ го одразуваат директниот ефект од движењата на цените на енергијата преку моторните горива и сметките за енергија на потрошувачите. Нивниот енергетски интензитет, како агрегирана категорија на ЦПИ, е највисок и изнесува околу 20%, со пондер од 12,9% во кошничката на ЦПИ во 2023 година.

Покрај овие две категории што содржат директни ефекти на енергијата (категијата домување и услуги за домаќинствата и категоријата транспорт), **следни категории со највисок енергетски интензитет се категоријата „храна“ и категоријата „ресторани и хотели“**. Така, храната и безалкохолните пијалаци имаат енергетски интензитет од 11,4%, при повисока стапка кај основните прехранбени производи (13,8%), а пониска кај пијалациите и маслата (4,6%). Рестораните и хотелите имаат енергетски интензитет од 9,4%. Угостителските услуги (12,6%) се енергетски поинтензивни од услугите за сместување (6,2%), каде што повеќе трошоци има за угостителски услуги според потрошувачката кошница. За разлика од нив, алкохолните пијалаци и тутунот, како и облеката и обувките имаат енергетски интензитет од околу 5%. Нивниот производствен процес е повеќе зависен од неенергетските влезни компоненти, како што е работната сила.

Во табелата 1 се даваат повеќе информации за распределбата на енергетскиот интензитет помеѓу и во рамките на овие категории ЦПИ. Ова ја нагласува улогата на енергијата, како интермедијарна влезна компонента, којашто варира во секоја од овие 12 категории, дури и ако ги исклучиме транспортот, домувањето и услугите за домаќинството.

Табелата покажува дека за транспортот и категоријата домување и услуги за домаќинствата, просечниот енергетски интензитет е поголем од средната вредност за тие компоненти во рамките на овие категории. Ова го доловува ефектот на многу високиот енергетски интензитет, којшто во најголем дел произлегува од директните енергетски компоненти во овие категории. Кога ќе ги исклучиме директните енергетски компоненти, стоките имаат слична просечна стапка на енергетски интензитет (околу 7%) и средна вредност на енергетски интензитет (околу 6%), што покажува дека стапките на енергетскиот интензитет се порамномерно распоредени. За услугите, просекот (11,8%) е исто така над средната вредност (9,5%) поради малиот број поткомпоненти со висок енергетски интензитет, но ако ги отстраниме транспортните услуги, просекот и средната вредност на енергетскиот интензитет стануваат пониски.

Табела 1

Енергетскиот интензитет помеѓу и во рамките на категориите на ЦПИ

(просек, средна вредност и опсег на енергетски интензитет на компонентите на Индексот на потрошувачки цени, во %)

	просек	средина	минимум	максимум
Храна и безалкохолни пијалаци	11.4	13.8	4.6	14.1
Алкохолни пијалаци, тутун и наркотици	4.4	4.6	3.8	4.6
Облека и обувки	5.1	4.8	4.1	7.3
Домување, вода, електрика, гас и други	19.5	19.0	7.2	52.5
Мебел, покуќнина и одржување на поку	6.2	6.1	4.2	8.8
Здравје	8.4	9.3	3.8	11.9
Транспорт	15.7	10.3	1.1	33.6
Комуникации	6.0	6.0	6.0	6.0
Рекреација и култура	6.2	5.3	1.1	15.7
Ресторани и хотели	9.4	9.4	6.2	12.6
Останати стоки и услуги	6.4	5.3	0.0	20.2
Стоки	9.4	5.9	1.1	52.5
Стоки без енергија	7.2	5.8	1.1	22.1
Услуги	11.8	9.5	0.0	30.5
Услуги без транспорт	10.5	8.3	0.0	21.7
Стоки и услуги без енергија	8.9	6.2	0.0	30.5

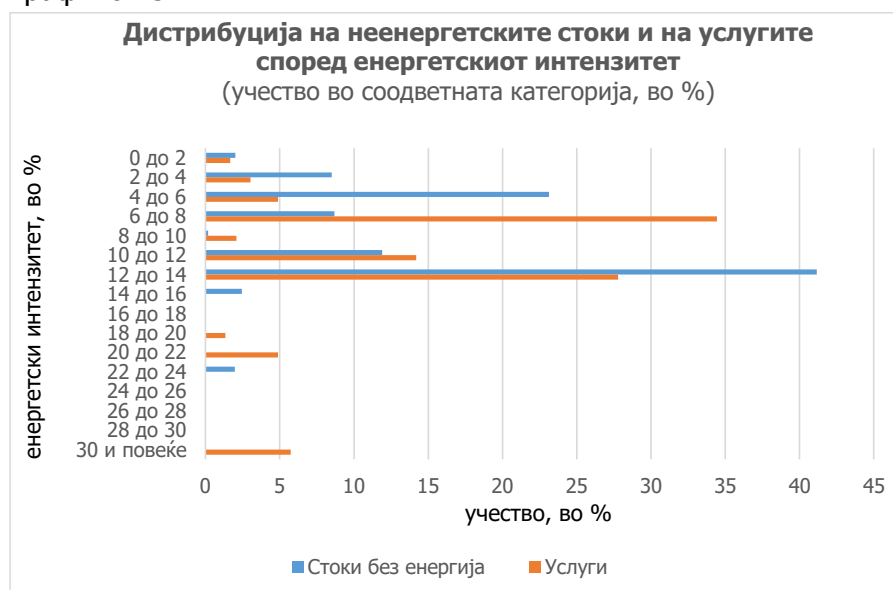
Извор: Индексот на потрошувачките цени и табелите за влезни и излезни компоненти (англ. input-output tables) на ДЗС.

Забелешка: Просечните, средните, минималните и максималните вредности се однесуваат на распределбата на енергетскиот интензитет на ниво на компонента. Секоја од 85-те компоненти во кошницата на ЦПИ спаѓа во една од 12-те категории прикажани во табелата и исто така може да се категоризираат како стоки или услуги.

Енергетскиот интензитет на стоките е 9,4%, при што тие ги вклучуваат директните енергетски компоненти – гас, електрична енергија, други течни горива и горива и мазира. Ако ги гледаме само неенергетските стоки, енергетскиот интензитет на стоките е 7,2%, што е помал од оној за услугите (11,8%). Ако ги погледнеме 79-те компоненти со исклучена енергија, тогаш имаме енергетски интензитет од 8,9%. Ова се движи од 0% до 30,5%, што покажува како се разликуваат процесите на производство на поединечни производи во нивната различна употреба од енергетски и неенергетски влезни компоненти.

Графиконот 3 покажува дека стапките на енергетскиот интензитет за компонентите на услугите имаат поширок опсег од оние за стоки без енергија. На пример, осигурувањето и финансиските услуги имаат многу низок енергетски интензитет (околу 20% од компонентите имаат енергетски интензитет под 5%) и повеќе се потпираат на трудот и капиталот во нивниот производствен процес. Спротивно на тоа, транспортните услуги, како што е превозот на патници, имаат многу висок енергетски интензитет (30,5%), што ја одразува нивната зависност од моторните горива. Над една третина од компонентите на услугите имаат енергетски интензитет помеѓу 6% и 8%, првенствено оние коишто се релативно трудоинтензивни, како што се одржувањето и поправката на автомобилите, културните услуги и услугите за одржување и поправка на станот.

Графикон 3

Извор: Индексот на потрошувачките цени и табелите за влезни и излезни компоненти (англ. input-output tables) на ДЗС.

Распределбата на енергетскиот интензитет кај неенергетските стоки е помалку широка. Стапките на енергетскиот интензитет кај стоките ги одразуваат разликите во производните процеси и релативната важност на физичките материјали во крајната цена на производот. Оние со повисок енергетски интензитет вклучуваат зеленчук (11,3%) и градинарски производи, растенија и цвеќиња (15,7%). Тоа се стоки за кои сировините претрпуваат релативно мала трансформација при создавањето на финалниот производ, каде што производството зазема голем дел од крајната цена.

Неенергетските стоки со најниски стапки на енергетски интензитет ги вклучуваат оние што се поврзани со висок степен на интелектуална сопственост и за кои материјалите што се користат во производството претставуваат помал дел од нивната вредност, како што се книгите и весниците, фотографската и кинематографската опрема и оптичките инструменти, како и опремата за прием, снимање и репродукција на звук и слики. Тие, исто така, вклучуваат облека и обувки, коишто повеќе се потпираат на неенергетските влезни компоненти, како што е работната сила за нивното производство.

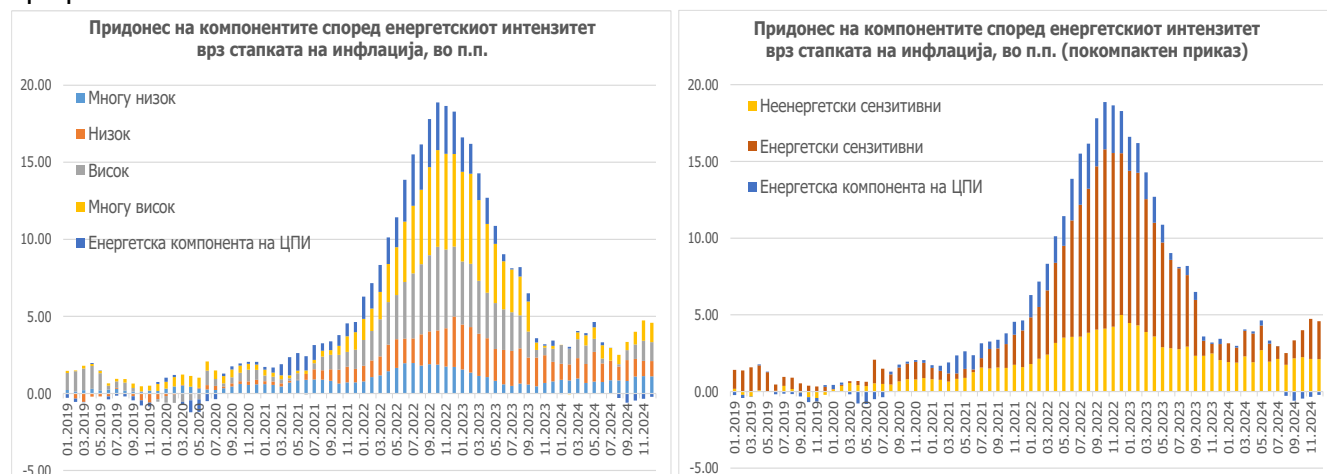
Придонеси во инфлацијата според енергетскиот интензитет

Во оваа анализа може да се пресмета влијанието на цените на енергијата врз порастот на потрошувачките цени во изминатиот период или во периодот на остварените високи стапки на инфлација, со тоа што ќе се види колку од инфлацијата произлегува од стоките и услугите коишто имаат релативно висок енергетски интензитет, како дополнување на директните ефекти од движењата

на цените на енергијата. Од графиконот 4 се гледа дека оние стоки и услуги коишто имаат повисок енергетски интензитет имаат и најголем придонес врз инфлацијата.

Со исклучување на директните енергетски компоненти, компонентите со „висок“ енергетски интензитет обезбедиле најголем придонес за годишната стапка на инфлација во месеците кога беа остварени највисоки стапки на инфлација (втората половина на 2022 година), бидејќи повисоките цени на енергијата ги зголемија трошоците и цените за овие компоненти. На пример, од графиконот 4 може да се види дека инфлацијата се зголемила за 19,8% во октомври 2022 година. Од ова зголемување, 16,4% се објаснуваат со директните енергетски ефекти. Стоките и услугите со „многу висок“ енергетски интензитет придонесуваат за дополнителни 33,2%, а стоките со „висок“ енергетски интензитет за уште 28,7%. Ова значи дека повеќе од три четвртини (78,3%) од зголемувањето на стапката на инфлација може да се должат на директните и индиректните ефекти на цените на енергијата, каде што индиректните ефекти имаат поголем придонес (61,9%). За разлика од нашата економија, во еврозоната придонесот е помал, односно индиректните ефекти на цените на енергијата придонесуваат за само околу 27% од забележаната највисока стапка на инфлација во октомври 2022 година од 10,6%⁵. Доколку се додадат и директните ефекти на цените на енергијата, тогаш придонесот е поголем, односно околу 70% од инфлацијата во еврозоната за истиот период произлегуваат од директните и индиректните ефекти на цените на енергијата. Сепак, овој ефект е помал од ефектот оценет во домашната инфлација (78,3%).

Графикон 4

Извор: Индексот на потрошувачките цени и табелите за влезни и излезни компоненти (англ. input-output tables) на ДЗС.

Забелешка: Овие групи со енергетски интензитет се засноваат на приближно еднаков сет поткатегории на ЦПИ, според пондерите, така што категоријата „многу низок“ енергетски интензитет е 25% од категориите со најмал енергетски интензитет, категоријата „низок“ се оние помеѓу 25-тиот и 50-тиот перцентил и така натаму. Компонентите на директна енергија се посебно опфатени за да се прикаже нивниот директен ефект. На десниот графикон е даден покомпактен приказ,

⁵ Пресметката е направена врз основа на дадените придонеси на енергетски сензитивни компоненти врз зголемувањето на цените на добрата и услугите во еврозоната од анализата на Филип Р. Лејн (2022), Дијагностика на инфлацијата, Блог на ЕЦБ, 25 ноември 2022 година.

неенергетски сензитивните категории се збир на категориите „многу низок“ и „низок“, а енергетски сензитивните се од категориите „многу висок“ и „висок“.

Анализата за последните движења во текот на 2024 година покажува постепено стабилизирање на домашната стапка на инфлација. Имено, со стабилизирањето на глобалните цени на енергија се исцрпи директниот ефект на цените на енергијата во вкупната инфлација, а истовремено индиректниот ефект на енергоинтензивните категории значително се намали и имаше важен придонес во забавувањето на стапката на инфлација во текот на 2024 година. Овој ефект, од 78,3% колку што изнесуваше во октомври 2022 година кога беше забележана највисоката стапка на инфлација, се сведе на само 38,6% во просек, во текот 2024 година.

На графиконот 5 се прикажува разликата во придонесите во ЦПИ помеѓу компонентите со натпросечен енергетски интензитет и оние со потпросечен енергетски интензитет. Ова покажува дека компонентите со „многу висока“ и „висока“ енергетска интензивност придонесуваат многу повеќе за годишната стапка на инфлација во текот на 2022 и 2023 година, и покрај тоа што опфаќаат приближно ист дел од кошничката на ЦПИ според пондерите (учествата). Во текот на 2024 година, разликата главно беше негативна во согласност со стабилизирањето на глобалните цени на енергијата и помалиот притисок врз енергоинтензивните производи.

Графикон 5

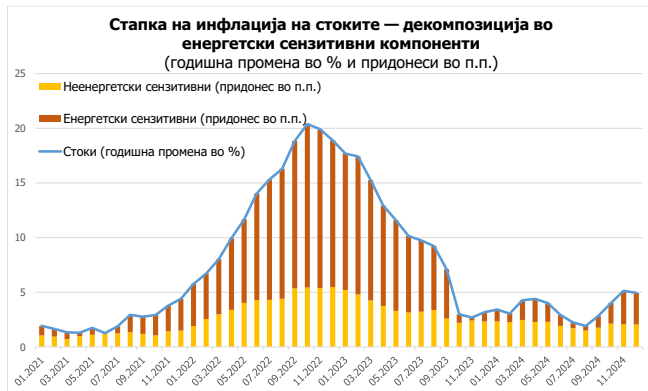
Извор: Индексот на потрошувачките цени и табелите за влезни и излезни компоненти (англ. input-output tables) на ДЗС.

Забелешка: Ја опфаќа разликата во придонесите во ЦПИ помеѓу компонентите со натпросечен енергетски интензитет („многу висок“ и „висок“) и оние со потпросечен енергетски интензитет („низок“ и „многу низок“).

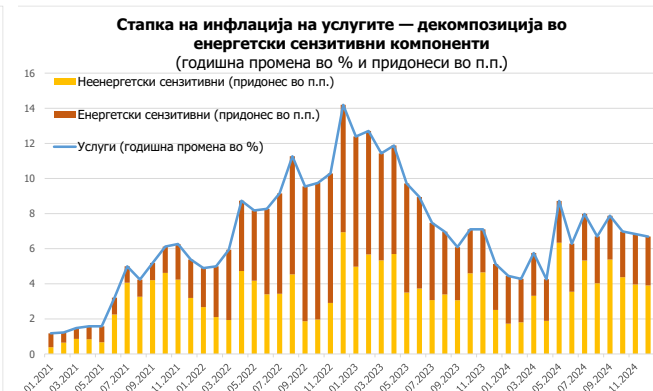
Освен за вкупната инфлација, придонесот на компонентите според енергетскиот интензитет е прикажан и за промената на цените на стоките и промената на цените на услугите (графикони 6 и 7). Поткатегиите со висок енергетски интензитет во периодот

на највисока стапка на инфлација (октомври 2022 година) придонесуваат со 73% и 80% за растот на цените во компонентата на стоки и во компонентата на услуги, соодветно. За разлика од нашата економија, во еврозоната придонесот е помал, односно поткатегиорите со висок интензитет придонесуваат со 47% и 52% за инфлацијата во компонентите на стоки и услуги, соодветно (Lane, 2022)⁶. Ова е очекувано, имајќи предвид дека нашата економија користи повеќе енергија за производство на единица производ, во споредба со таа на еврозоната (графикон 8).

Графикон 6

Графикон 7

Извор: Индексот на потрошувачките цени и табелите за влезни и излезни компоненти (англ. input-output tables) на ДЗС.

Забелешка: Стоките вклучуваат само неенергетски стоки, односно се без енергетски категории. Енергетски сензитивна компонента врз основа на ставки со натпросечен енергетски интензитет („многу висок“ и „висок“). Неенергетски сензитивна компонента врз основа на ставки со потпросечен енергетски интензитет („низок“ и „многу низок“).

Графикон 8

Извор: Евростат (онлајн кодови на податоци: nrg_ind_ei).

⁶ Филип Р. Лејн (2022), [Дијагностика на инфлацијата](#), Блог на ЕЦБ, 25 ноември 2022 година.

Заклучок

Сè на сè, во текот на 2022 и 2023 година движењето на глобалната и домашната инфлација беше под влијание на високиот раст на цените на енергијата по руската инвазија на Украина. Ова предизвика повеќе од двојно зголемување на глобалните цени на гасот и на електричната енергија во 2022 година, а исто така нагло зголемување забележаа и цените на суровата нафта. Движењата на цените на енергијата се важен елемент за поместувањето на инфлацијата и може да влијаат на директен и на индиректен начин. Директните ефекти од растот на цените на енергијата се гледаат во движењата на цените на нафтените деривати (горивата за моторните возила), цените на електричната енергија за домаќинствата и цените на гасот и на останатите горива. Сепак, има и индиректни ефекти, со оглед на тоа што енергијата е важна меѓуфазна влезна компонента во процесот на производство на добра и услуги. Проценуваме дека индексот на потрошувачките цени има индиректен енергетски интензитет од 11,4%, што претставува индикација за можното делување на цените на енергентите врз потрошувачките цени. Оттука, повеќе од три четвртини од зголемувањето на стапката на инфлација во октомври 2022 година може да се објаснат со директните и индиректните ефекти на цените на енергијата, при што индиректните ефекти имаат поголем придонес. Исто така, и инфлацијата во еврозоната беше под влијание на енергоинтензивните компоненти, но со помал придонес во споредба со нашата економија заради разликите во енергетскиот интензитет на двете економии, како еден од показателите којшто ги мери енергетските потреби и енергетската ефикасност на една економија. Со стабилизирањето на глобалните цени на енергијата, значително се намали индиректниот ефект на енергоинтензивните категории, коишто имаа важен придонес за забавувањето на просечната стапка на инфлација во 2024 година.